

מחלוקת ר"מ ורבנן במשנה אם נודע לו לפני השחיטה אם לבו נוקפו וגמר ומקדיש ולכן ירעה עד יסתאב לרבנן ויפלו דמיו לנדבה.

והנה, כתב השפ"א דגדר ההקדשה לרבנן אינו שגומר ומקדיש שיהיה עולה, דאפי' יודע לו רוצה שיהיה עולה עכ"ל, דא"כ הוא עולה שלו ובמשנה תנן דיפלו דמיו לנדבה וכמש"כ התוס' דזה מדין מותר אשם דדמיו לנדבה ונכסים משל ציבור, ורק גמר ומקדיש שיהיה אשם, ואם נודע לו נעשה מותר אשם, ולר"מ יצא לחולין.

ובעיקר הדין כאן לרבנן, ע' תוס' לעיל (יה, א) דלחכמים אם מקריב אש"ת בחוץ ודאי חייב חטאת, דהוי קרבן גמור, דאפי' אם לא חטא יש בו קדושת אשם, וע"ש בתוס' דהנידון של ר"מ וחכמים שם הכל בשיטת ר"מ דעיקר הקודש של אש"ת הוא רק מספק.

אבל ברמ' מוכח דגם לחכמים פטור בחוץ, שפסק (מעשה"ק יח, י) שפטור בחוץ, ואילו בפסול"מ (ד, יט) כתב להדיא לחכמים, הרי דגם לחכמים אינו קרבן ודאי.

ובקה"י (סי' יא) האריך דבע"כ הרמ' מפרש דקדושת אש"ת רק על הצד שחטא, ואם לא חטא ליכא קדושה של אשם כלל, ורק הוא גמר ומקדישו בתורת עולה, וזה רק כשנודע לו שלא חטא וכל עוד שיש צד שחטא ורוצה להיות אשם אין בו תורת עולה ולכן פטור בחוץ. וע"ע בחי' הגר"ח במעשה"ק שם בב"י דברי הרמ'. והקשה הקה"י א"כ למה לו הוי עולה פרטית שלו וכנ"ל, וכתב שהוא משום גזירה כמבואר זבחים ה, ב בנייתק לרעיה.

ובמשנה תנן דאשם ודאי אינו כן וכו' דאם נודע לו עד שלא נשחט הוי חולין לכו"ע. ובגמ' ע"ב ביארו דהטעם דאשם ודאי כיון דלא צריך ליה לא מקדיש ליה, ורק באשם תלוי לבו נוקפו. וכן פירש"י במשנתנו דאשם ודאי אין לבו נוקפו והקדישו רק על הצד שאכן חטא, וכיון שנתברר דלא חטא אינו כלום.

ובאבי עזרי (פסול"מ ד, יט) הביא מהגר"ז שהקשה דמשמע א"כ בגמ' דדין זה בעצם שייך גם באשם ודאי ורק התם מודים חכמים דאין לבו נוקפו. ולכאורה בכלל לא יתכן כל ענין זה של גמר ומקדיש באשם ודאי, דכל הענין כפשוטו יתכן רק באשם תלוי דיסוד הקרבן הוא קרבן ספק, ויתכן דבכלל לא חטא ואעפ"כ יש חלות אשם שבא על ספק, ועיקר הקרבן הוא על זה שליבו נוקפו, ובוזה נחלקו אם הקדישו לגמרי שיהיה אשם בכל צד.

אבל סתם אשם ודאי אינו בא על תנאי ואם א' רוצה להקדיש אפי' אינו חייב אינו כלום, וא"כ בכלל לא יתכן הקרבה כזו של אשם ודאי אם לא חטא, ומה הנידון בכלל לומר דבאשם אין לבו נוקפו, כאילו שייך סברא להקדישו בכל אופן, וצ"ע.

ובאבי עזרי האריך דמצינו בסמוך ענין של הפרשה לאחריות, וזה שייך באשם וחטאת דאינו בנדבה דאעפ"כ יש הפרשה של אחריות, והוא פרשת מותרות, ואה"נ א"א להביאו בנדבה, אבל כמו כשיש לו חיוב שייך הפרשת שתיים וחל על שתיהם דין אשם ויהיה דין מותר אח"כ, כמו כן כאן אם חשב שהוא חייב אשם יש כאן הקרבה והקדשה כזו מדין מותרות, ואם אינו חייב יהיה מותר, ואם אך היה סברת לבו נוקפו לעולם היה מותר אשם, ורק כיון דאין ליבו נוקפו יצא לחולין.

יט, א מודים חכמים לר"מ בהוזמו עדיו וכו'. ופירש"י שמתחילה לא הפריש אלא על דעתם ולא סמך אעדים דהא יודע בעצמו שלא אכל. ובחי' רעק"א הקשה דלעיל נחלקו ר"מ וחכמים אם עדים אמרו לו שאכלת חלב והוא מכחישן ולחכמים נאמן. וק' א"כ כאן שלא האמין וידע שהם משקרים למה מביא קרבן למה לא הכחישן, ובשלמא לצד האחר בגמ' דנאמן רק משום מיגו, א"כ כאן י"ל דליכא מיגו שאמר להדיא דלא אכל לא שוגג ולא מזיד, אבל הקשה רעק"א דעכ"פ יהיה מכאן ראיה לצד זה בגמ'. ובמים קדושים ומצפה איתן כתבו דאה"נ ורק כאן איירי שלא הכחישן כלל ושתק.

והנה, באור שמח (סוטה ד, יד) כתב בפשיטות דאם הוזמו עדיו אפי' הביא אש"ת על סמך דיבורם הבשר ישרף דסברת המשנה כיפרה ספיקה רק אם היה בדין, אבל כאן נתגלה שהיה טעות שהעדים עדי שקר. ובאבי עזרי סוף עבודה הביא מכתב מגאב"ד מיר שהקשה עליו מגמ' להלן דמשמע דאפי' אם הוזמו עדיו הדין כן.

ובאמת צ"ב טעם הדבר הלא לא היה כלל אש"ת, וכתב האבי עזרי דהוא מצד פרשת מותרות, ולא בעינן בעצם אפי' צד ספק חטא, ורק יכול לכתחילה להפריש אשם בתורת מותר אשם, ולכן סו"ס כיון שהפרישו חל.

אמר ר' כרוספדאי אמר ריו"ח וכו' כל המחזיק בה זכה בו. והיינו שמפקיר שורו שחושב שאסור בהנאה. והנה, בגמ' ב"ק (צ, ב) אי' בשור המועד שהרג את האדם ואח"כ הזיק דנים אותו מתחילה דיני ממונות ואח"כ דיני נפשות אבל אם קדמו די"נ שוב א"א לדון בו דיני ממונות. ובגמ' שם טרחה לבאר למה א"א לדון די"נ קודם, ע"ש.

ובקצות (תו, ב) הביא קושיית התרומת הכרי דלכאורה הטעם פשוט דאחר שנגמר דינו כבר הפקירו, דנגמר דינו ואסור בהנאה והבעלים הפקירו, ודינא הוא דאם נגח ואח"כ הפקיר שורו פטור כמבואר בב"ק (יג, ב) ולכן פשוט דתו לא יתכן לדון דיני ממונות, וכן הקשה רעק"א בגליון הש"ס בב"ק שם. ות' הקצות יסוד גדול בבי' הגמ' כאן, דבאמת בכלל צריכים להבין כאן דמפקיר השור אחר נגמר דינו, והלא מבואר בפסחים (ז, א) דא"א לבטל החמץ אחר שכבר נאסר דאינו ברשותו, ומבואר בזה דכל דבר הנאסר שוב א"א להפקירו דאינו ברשותו. ואפי' לדברי הריב"ש (סי' תא) דיש בעלות וזכייה באיסורי הנאה, מ"מ סו"ס אינו ברשותו וא"א להפקיר דבר שאינו ברשותו.

וברש"י בב"ק (מה, א) באמת כתב אחר גמר דין א"א להקדישו דאסור בהנאה, וכמו כן לגבי הפקר וכמו שהאריך הקצות (ריא, ד) דכל דבר שאינו ברשותו א"א גם להפקירו. ולכן כתב הקצות דביאור הגמ' כאן הוא דכאן הרי הוזמו עדיו ונתגלה למפרע דלא היה בכלל אסור בהנאה והיה ברשותו ולכן חל ההפקר. אבל אם אכן נאסר בהנאה א"א להפקירו, ולכן התם בב"ק דכבר נאסר בהנאה א"א להפקירו.

ולמעשה בקה"י (סי' יד סק"ג) האריך דלכאורה סו"ס הוא לא ידע דהעדים יוזמו אח"כ, וא"כ סו"ס הרי לדעתו אסור בהנאה, וכן נגמר דינו, ודינא הוא לקיים פסק דין להרוג השור, וזה עצמו לכאורה מספיק לומר דאינו ברשותו, וע"ש שהאריך. וראה עוד בשערי יושר (ש"א פ"ט) דדין איסורי הנאה שאינו ברשותו אינו רק מה שבפועל א"א להשתמש בחפץ, אבל מה שהתורה אסרה בהנאה והתורה הפקיעה בזה רשותו ודין הדמים, וא"כ כאן דנתגלה שהיה טעות באמת היה ברשותו להפקירו.

עוד הוסיף הקצות דכל הנידון בסוגיין הוא מדין הפקר, וכלשונות של רש"י בסוגיין דאסור בהנאה והוי מדין הפקר, אבל מצד דין ייאוש אין כאן הפקר דאינו חל עד שאתי לרשות זוכה, וכמבואר בב"ק סו, ב, וע' נתיבות רסב ג, ויש אריכות בספרי אחרונים בזה.

אולם, רעק"א כבר ציין לדברי הירושלמי (ב"ק פ"ד ה"ח) דהתם מבואר כמה חילוקים מהבבלי, חדא, מבואר שם דר"ל פליג על ריו"ח דס"ל דהוי טעות ואינו חל, ואילו בגמ' כאן מבואר דר"ל מודה לריו"ח וכמו שאמר בעיר הנדחת.

ועוד דקדק בבית הלוי (ח"א סי' מח סק"י) מירושלמי שם דבאמת מהני מדין ייאוש, ולא מדין הפקר. וכן דקדק בקה"י (ב"ק סי' ל) מהרא"ש בב"ק (פ"י סי' כא) דדין הגמ' כאן דכל המחזיק זכה בה אינו מדין הפקר אלא מדין ייאוש.

תוס' הקשו מכאן על שיטת ר' אפרים דס"ל דדין איסור הנאה הוא רק בנגחן ולא ברובע הגם שיש חיוב מיתה א"כ אם אינו אסור בהנאה למה מפקירו. ות' דמפקיר השויות של החיות ולא הנבלה. ובעיקר שיטתיה, ע"ש דבעינן ילפותא בסנהדרין לב"ד של כ"ג, וה"ה איסור הנאה צריך מקור לעצמו. ותוס' בזבחים עא, א העירו דבע"כ יש איזה דרשא לזה ללמוד דין איסור הנאה ברובע ונרבע. והגרי"ד שם בשיעוריו בזבחים העיר דכפשוטו י"ל דאיסור הנאה נובע מזה דחייב סקילה, ובזה אין חילוק בטעם למה חייב סקילה, ול"ד לדין ב"ד של כ"ג שהוא מהלכות רובע ונוגח, ומבואר בר' אפרים וכן בתוס' דבעי ריבוי דיסוד איסור הנאה אינו מחמת החיוב סקילה אלא מחמת שם נוגח שבו, והוא חידוש.

אמר ר"ל וכו' ואמר הלה א"א בה וכו'. בעיקר הגמ' יש מחלוקת גדולה בראשונים, בין תוס' ורשב"ם בב"ב קלח, א, דדעת תוס' שם וכן מבואר ברש"י כאן דהנידון כאן אם צווח אחר שכבר קיבל המתנה, והנידון הוא אם לשון אי אפשי הוי לשון הפקר או לא, אבל אם צווח מיד לעולם אינו הפקר דלא נתנו לו אלא ע"ד שיקבלו וכיון שלא קיבלו אין כאן הפקר.

אבל הרשב"ם שם פליג דאחר הקבלה אינו כלום, והנידון רק בשעת מעשה שצווח והגם שצווח מ"מ הנותן סילק עצמו ממנו ונעשה הפקר. והרשב"ם מפרש דבאמת רשב"ג להלן פליג על ר"ל דס"ל להדיא דאם צווח מעיקרא אינו כלום וחוזר ליורשיו, ורק ר"ל כחכמים.

ותוס' שם פליגי דחכמים ג"כ מודו דבשעת מעשה אינו כלום, ורק נחלקו אח"כ אם אמרינן הוכיח סופו על תחילתו, כמו שכתב רש"י מגמ' בחולין (לט, ב).

ובעיקר מחלוקתם ע' נתיבות (קצה א) דנחלקו בדעת הנותן אם יש לו צד שלא יקבל המתנה משום שונא מתנות יחיה ולכן לא סילק עצמו ממנו עד שיודע שקיבלו, או אין לו צד שלא יקבלו ולכן סילק עצמו לגמרי אפי' לא קיבלו. ושאר שם בב"ב כתבו כרש"י ותוס', ע' רמב"ן שם וכן ברא"ש (פ"ח סי' יא) ועוד.

שו"ט בגמ' בסתירת הדין אם בקבורה או בשרפה, ויש סתירה בין הרישא באשם תלוי דנשרף אחר שחיטה לאשם ודאי בקבורה. וכן בסיפא עצמו לאחר שחיטה באשם ודאי נקבר ולאחר זריקה נשרף. ות' רבה דאשם ודאי על אש"ת קרמית וכו' באש"ת גמר ומקדיש וכו'. ופ' התוס' דכל הנידון רק לר"מ, דלחכמים ידעינן ודאי דגמר ומקדיש ופשוט שהוא בשריפה כדין קודש פסול, וכל הנידון לר"מ. ובת' הגמ' נתחדש דגם לר"מ אחר שחיטה מודה לחכמים דגמר ומקדיש, דמאחר דכעת אין לו מה לעשות עמו ממילא גמר ומקדיש.

ובשיעורי הגרי"ד בתמורה (לד, א) העיר דלכאורה ההקדש תלוי בשעת ההפרשה ולא אח"כ, ואיך יתכן לומר דעכשיו אחר שחיטה גמר ומקדישו, ובע"כ מונח מתחילה בדעתו דאם ישחטנו גמר ומקדישו, וזה צ"ב.

ובת' ר' אשי תלוי בגרסאות, ורש"י מפרש דבא ליישב רק הסתירה בסיפא באשם ודאי, אבל אש"ת כמו רבה, ואילו תוס' (ד"ה ר' אשי) ובשטמ"ק שם הגיהו בדבריהם כתבו דהוא יישוב גם על אש"ת דהתם הוא דין מדרבנן דנראה כזבח פסול גם לפני זריקה כיון שבא על הספק, ע"ש.

וע' היטב בלשון רש"י במשנה שכתב סברא זו גם באש"ת, וע' תו"ט שם דזה דלא כג' רש"י עצמו כאן דאש"ת מעיקר הדין ולא מדרבנן, ולתוס' אכן גם ברישא רק מדרבנן, וע"ש מרמ' בפיה"מ.